

Een embleem van Hooft op een kinderprent

In de zeventiende eeuw ontstond de kinderprent: een bladzijde met plaatjes en teksten om kinderen iets te leren. Deze prenten waren zeer succesvol, omdat ze kinderen iets konden leren. En waarschiijnlijk ook omdat ze refereerden aan een literair genre dat onder volwassenen als hoogstaand werd beschouwd: het emblema. Een groot auteur als P.C. Hooft bezigde dit genre; de emblemata werden door zeventiende-eeuwers als zeer belangrijk ervaren.

Wanneer de kinderprent precies is ontstaan, is onduidelijk – ergens in de tweede helft van de zeventiende eeuw, misschien wel in het laatste kwart ervan. Ze waren populair, want uitgevershuizen bleven deze prenten keer op keer herdrukken, tot ver in de achttiende eeuw. Over het algemeen waren het houtsneden, die in zwart-wit gedrukt werden. Later werden sommige prenten met de hand ingekleurd, de meeste niet al te netjes. Zo bleven ze goedkoop.

Onderwerpen uit het dagelijks leven, zoals ambachten, feestdagen en dieren waren populair, maar ook onderwerpen uit de bijbel, geschiedenis en klassieke mythologie werden vaak gedrukt. Vanwege veelgelezen prozaromans was er vraag naar prenten over de omgekeerde wereld en Luilekkerland. Een ander genre was het kinderspel, waar twee varianten op waren: gewone kinderen die spelleries speelden en Cupido's die touwtje sprongen, hoepelden en dansten (Van Toorn & Spies 1989, pp.109-112).

Er zijn diverse voorbeelden te vinden van emblemata die in de loop der jaren omgebouwd zijn tot kinderliteratuur, zo is Herman Hugo's *Pia desideria* (1624), een religieuze emblemabundel, in 1780 omgewerkt door Lieve van Ollefen tot het kinderboek *Uitmuntende verzameling* (Dietz 2009). Borms (2010) geeft op pagina 11 een voorbeeld van hergebruik van Cesare Ripa's *Iconologia*.

In 1611 publiceert P.C. Hooft zijn *Emblemata amatoria*, waarmee hij zijn naam echt vestigt als serieus auteur (Porte-

VAN MINNE.

53

Touwde deuntjen.

EAEDEM CANTILENA

Mon mal est sans fin.

man 1983, p. 4, inleiding bij de editie). Eén van de emblemata heeft als motto *Touwde deuntjen* en als subscriptio: *Altij hoop, nemmer heil ben ick t'ontfaen ghewent, En wat ick loop of jaech, mijn slooven heeft gheen endt.*

Op de pictura zien we een man achter een vrouw aanlopen en we zien Cupido die een eekhoorn gevangen heeft in een rad (tegenwoordig gebruiken we daar hamsters voor). De strekking is dat beide figuren (man en eekhoorn) lopen en lopen en lopen – zonder vooruit te komen.

Op de prent *Speelen van Cupido* (gereproduceerd in Van Toorn & Spies (1989), p. 110 en Borms (2010), p.45) zien we 23 afbeeldingen waarop Cupido ondermeer jaagt, op stelten loopt, en knikert. De prent is uitgegeven in 1694 door Margareta van Bancken in Haarlem. Eén plaatje is echter het interressants, die van de tweede rij, laatste kolom. Daar zien we Cupido die een eekhoorn gevangen heeft in een rad. Het onderschrift bij dit plaatje is:

D'Enkhorn acht Cupido dom/

Die al vergeefs loopt om en om.

Het is een versimpelde kopie van het Hooft-embleem (weliswaar gespiegeld), zonder de man en vrouw op de achtergrond. Voor kinderen is die meer expliciete verwijzing naar de liefde dus blijkbaar niet nodig. Deze *postmoderne intertextualiteit avant la lettre* geeft mooi aan dat genres uit de volwassenenliteratuur zich in de loop der jaren versimpelen tot kinder- en jeugdliteratuur.

Bas Jongenelen

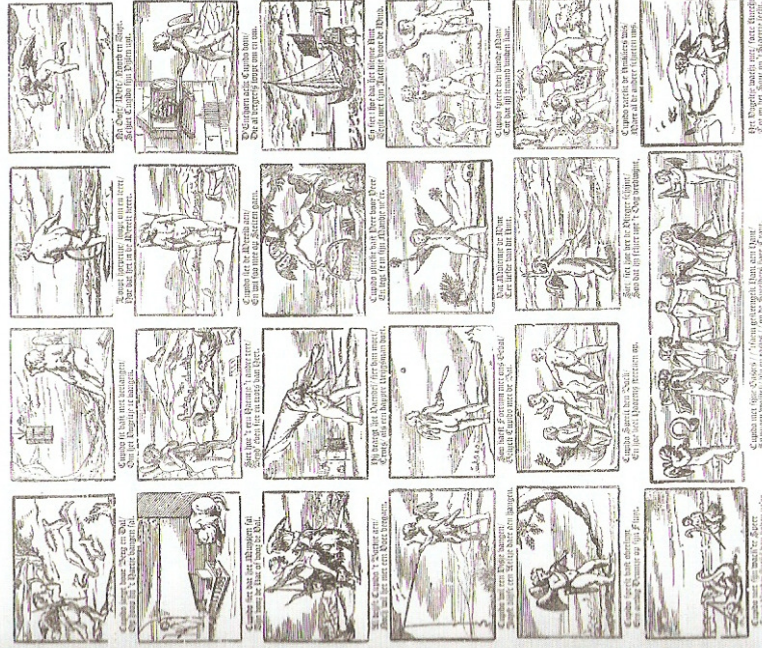
Aernout Borms, *Centsprenten – Massaproduct tussen heiligenprent en stripverhaal*, Zwolle 2010.

Feike Dietz, 'Through children's eyes: The eighteenth-century revival of the *Pia desideria* in a Dutch children's book' in: *Emblematica* 17 (2009), pp.191-212.

P.C. Hooft, *Emblemata amatoria. Afbeeldingen van minne. Emblemata d'amour* (Amsterdam 1611), ed. K. Porteman, Leiden 1983.

Annemarie van Toorn & Marijke Spies, 'Christen Jeugd, leer Konst en Deugd', in: Harry Bekkering e.a., *De hele Biblebontse berg*, Amsterdam 1989, pp. 105-167.

Speelen van Cupido.

Gedrukt ter Verden/ op Maeynest van Bueden, Gude Druyckers op de Markt/ in de Nieuw Druyck. Anno 1694.